

10. Луымшо урок: Ушештарымаш

1. Negation in the present tense:

	Conjugation I		Conjugation II	
	кын'елаш (-ам)		вашкаш (-ем)	
	Positive	Negative	Positive	Negative
1Sg	кын'елам	ом кын'ел	вашкем	ом вашке
2Sg	кын'елат	от кын'ел	вашкет	от вашке
3Sg	кын'елеш	огеш (ок) кын'ел	вашка	огеш (ок) вашке
1Pl	кын'елына	огына (она) кын'ел	вашкена	огына (она) вашке
2Pl	кын'елыда	огыда (ода) кын'ел	вашкеда	огыда (ода) вашке
3Pl	кын'елыт	огыт кын'ел	вашкат	огыт вашке

2. Imperative:

	Conjugation I		Conjugation II	
	кын'елаш (-ам)		вашкаш (-ем)	
	Positive	Negative	Positive	Negative
2Sg	кын'ел!	ит кын'ел!	вашке!	ит вашке!
2Pl	кын'елза!	ида кын'ел!	вашкыза!	ида вашке!

3. Gerund in -н:

Conjugation I: кын'елаш > кын'елын

Conjugation II: вашкаш > вашкен

4. Auxiliary constructions:

чонешташ + толаш > чонештен толаш
 тунемаш + пытараш > тунем пытараш
 йөраташ + *шындаш > йөратен шындаш
 палаш + налаш > пален налаш
 йошкаргаш + каяш > йошкарген каяш
 малаш + кын'елаш > мален кын'елаш

* *шындаш (-ем)* 'to put, to place'

5. кўлаш 'to need':

1Sg	Мыланем *газет кўлеш.	Мыланем газет огеш (ок) кўл.
2Sg	Тыланет книга кўлеш.	Тыланет книга огеш (ок) кўл.
3Sg	Тудлан шуко жап кўлеш.	Тудлан шуко жап огеш (ок) кўл.
1Pl	Мыланна кинде кўлеш.	Мыланна кинде огеш (ок) кўл.
2Pl	Тыланда ече кўлеш.	Тыланда ече огеш (ок) кўл.
3Pl	Нунылан канаш кўлеш.	Нунылан канаш огеш (ок) кўл.

* *газет* 'newspaper'

6. *күләш* 'to need to, to have to' = necessitive infinitive (-ман) :

Мыланем каяш күләш. > Мыланем кайыман.
 Мыланем каяш огеш (ок) күл. > Мыланем кайыман огыл.

7. Order of suffixes:

a) Case suffixes and plural markers:

a1) Inanimate nouns:

Case		Singular	Plural
Nominative	мо?	пөрт	пөрт-влак
Genitive	мон?	пөртын	пөрт-влакын
Dative	молан?	пөртлан	пөрт-влаклан
Accusative	мом?	пөртым	пөрт-влакым
Comparative	мола?	пөртла	пөрт-влакла
Comitative	моге?	пөртге	пөрт-влакге
Inessive	кушто?	пөртыштө	пөрт-влакыште
Illative	кушко?	пөртышкө	пөрт-влакышке
Lative	кушан?	пөртеш	пөрт-влакеш

a2) Animate nouns:

Case		Singular	Plural
Nominative	кө?	йоча	йоча-влак
Genitive	көн?	йочан	йоча-влакын
Dative	көлан?	йочалан	йоча-влаклан
Accusative	көм?	йочам	йоча-влакым
Comparative	көла?	йочала	йоча-влакла
Comitative	көге?	йочаге	йоча-влакге
Inessive	-	-	-
Illative	-	-	-
Lative	-	-	-

b) Case suffixes and possessive suffixes:

b1) Genitive, accusative, comitative: possessive suffix + case suffix:

	Genitive: пөртын	Accusative: пөртым	Comitative: ешге
1Sg	пөртемын	пөртемым	ешемге
2Sg	пөртетын	пөртетым	ешетге
3Sg	пөртшын	пөртшым	ешыжге
1Pl	пөртнан	пөртнам	ешнаге
2Pl	пөртдан	пөртдам	ешдаге
3Pl	пөртыштын	пөртыштым	ешыштге

b2) Inessive, illative, lative: case suffix + possessive suffix:

	Inessive: пӧртыштӧ	Illative: пӧртышкӧ	Lative: пӧртеш
1Sg	пӧртыштем	пӧртышкем	пӧртешем
2Sg	пӧртыштет	пӧртышкет	пӧртешет
3Sg	пӧртыштыжӧ	пӧртышкыжӧ	пӧртешыже
1Pl	пӧртыштына	пӧртышкына	пӧртешна
2Pl	пӧртыштыда	пӧртышкыда	пӧртешда
3Pl	пӧртыштышт	пӧртышкышт	пӧртешышт

b3) Dative, comparative: both orders are possible. In the comparative, the ordering case suffix + possessive suffix is rare.

	Dative: пӧртлан	Comparative: пӧртла
1Sg	пӧртемлан ~ пӧртланем	пӧртемла (~ пӧртлам)
2Sg	пӧртетлан ~ пӧртланет	пӧртетла (~ пӧртлат)
3Sg	пӧртшылан ~ пӧртланже	пӧртшыла (~ пӧртлаже)
1Pl	пӧртналан ~ пӧртланна	пӧртнала (~ пӧртлана)
2Pl	пӧртдалан ~ пӧртланда	пӧртдала (~ пӧртлада)
3Pl	пӧртышлан ~ пӧртланышт	пӧртыштла (~ пӧртлашт)

c) Case suffix + plural marker + possessive suffix:

The order of these elements is not completely fixed. For example, 'my apples' can be *олмам-влак* or *олма-влакем*. The following suffix orders are quite common, however:

c1) If the noun stands in the nominative, genitive, dative, accusative, comparative or comitative case: possessive suffix + plural marker + case suffix.

c2) If the noun stands in the inessive, illative or lative case: plural marker + case suffix + possessive suffix.

Case	Singular (+ Px1Sg)	Plural (+ Px1Sg)
Nominative	книгам	книгам-влак
Genitive	книгамын	книгам-влакын
Dative	книгамлан	книгам-влаклан
Accusative	книгамым	книгам-влакым
Comparative	книгамла	книгам-влакла
Comitative	книгамге	книгам-влакге
Inessive	книгаштем	книга-влакыштем
Illative	книгашкем	книга-влакышкем
Lative	книгашем	книга-влакешем

8. Comparison of adjective and adverbs:

Positive	Comparative	Superlative
ямде	ямдырак	эн ямде
сай	сайрак	эн сай
шокшо	шокшырак	эн шокшо
ошо	ошырак	эн ошо
шуко	шукырак	эн шуко
ончыч	ончычрак	эн ончыч

9. Postpositions:

- деч: Мый Сапаевмыт деч толам.
- деч вара: Таче паша деч вара ме театрыш каена.
- нерген: Нуно игече нерген кутырат.
- почеш: Теле почеш шошо толеш.

Exercises

1. Put the verbs in parentheses into the imperative.

Эчан *кия, ок кын'ел, аваже тудлан *ойла: «Вашкерак (кын'елаш)! *Вакшышетым (погаш)! Шўргетым (мушкаш)! Кочкаш (шинчаш)! Школыш каяш (ямдылалташ)!

* кияш (-ем) 'to lie', ойлaш (-ем) 'to say', вакшыш 'bed', вакшышым погаш (-ем) 'to make the bed'

2. Put the imperative forms into the polite form (2PI).

- 1) *Поезд *Москош кунам кая, *пален нал!
- 2) Вёдырым мёнгышкё *ўжын тол!
- 3) Тиде *йомакым *лудын лек!
- 4) Туныктышо дене кутырен нал!
- 5) *Шўрым ырыктен коч!
- 6) Ола гыч книгаг налын тол!

* поезд 'train', Моско 'Moscow', пален налаш (-ам) 'to learn, to get to know', ўжын толaш (-ам) 'to invite', йомак 'story, tale', лудын лекташ (-ам) 'to finish reading, to read through', шўр 'soup'

3. Refuse to do what you are told. Examples: *Вашкерак кын'ел!* > *Ом кын'ел. Вашкерак кын'елза!* > *Она кын'ел.* Respond to all orders expressed in the second person plural with the first person plural.

- 1) Эмым йў!
- 2) Почеламутым тунемза!
- 3) Ёстембаке пого!
- 4) Мыйым колышт!
- 5) Ече дене мунчалташ кайыза!
- 6) Шўргыдам мушса!
- 7) Мыланем полшо!

* йўаш (-ам) 'to drink'

4. Fill in the blanks with the appropriate postposition.

- 1) Шыже ... теле толеш.
- 2) Эчан туныктышыж ... *консультацийыш кая.
- 3) *Ял ... кок *менге.
- 4) Мый *йолташем ... паша ... кас ... кутырем.
- 5) Кечывал ... эше шуко жап.
- 6) Кечывал ... ме изиш каналтена.

* консультацияй 'consultation', ял 'village; countryside', менге 'kilometer', йолташ 'friend'

5. Write down the dictation.

